

دانشگاه پیامنور مرکز تهران دانشکده فنّی و مهندسی گروه علمی مهندسی صنایع

پایاننامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد در رشته مهندسی صنایع

عنوان: ارائه مدل چندهدفه فازی برای تعیین ظرفیت مطلوب فعالیتهای اقتصادی در منطقه جغرافیایی معیّن

> استاد راهنما: دکتر حسن فلّاح

استاد مشاور: دکتر اعظم دخت صفی صمغ آبادی

> **نگارش:** زهرا ندّاف

 شماره
 تاريسخ
 پيوست

مجتمع فني ومهندى

تصويب نامه

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته مهندسی صنایع

تحت عنوان:

" ارئه مدل چند هدفه فازی برای تعیین ظرفیت مطلوب فعالیت های اقتصادی در منطقه جغرافیایی معین "

ساعت: ۱۰-۸

تاریخ دفاع :۸۹/۱۱/۲۰

درجه ارزشیابی: ....یک

نمره: 1910...

هیات داوران:

مرتبه علمي امطاء	نام و نام خانوادگی	داوران
	دكترحسن فلاح	استاد راهنما
Her	د کتراعظم دخت صفی آبادی	استاد مشاور
A	د کتر مسعود موحدی	استاد داور
	دكتر امير سامان خيرخواه	استاد داور

تهران، خیابان استاد نجاتالهی، تقاطع خیابان سپند، کوچه هشته، پــلاک ۱۱ تلفسن: ۸۸۹۰۴۱۲۷ دورنگار: ۸۸۹۰۳۳۱۰ www.tpnu.ac.ir fani@tpnu.ac.ir

دانشگاه پیامنور

گواهی اصالت اثر

اینجانب زهرا نداف دانشجوی ورودی سال ۱۳۸۶ مقطع کارشناسی ارشد رشته مهندسی صنایع گواهی مینمایم چنانچه در پایاننامه خود از فکر، ایده و نوشته دیگری بهره گرفتهام، با نقل قول مستقیم یا غیرمستقیم، منبع و مآخذ آن را در جای مناسب ذکر نمودهام. بدیهی است مسئولیت تمامی مطالبی که نقل قول دیگران نباشد را بر عهده خویش دانسته و جوابگوی آن خواهم بود.

نام و نام خانوادگی دانشجو

تاریخ و امضاء

تقدیم به:

یگانه پشتوانه استقامت، پدرم

9

یکتا مأمن آرامش، مادرم

بوسه بر دستان پرمهرشان

سياسنامه

سپاس و ستایش پروردگار بلند مرتبه را که نور رحمت خود را بر عالمیان گسترانید و انسان را به فضیلت منطق و مزیّت نطق بر دیگر موجودات رجحان داد و سلام و درود بیکران بر رسول وی محمّد مصطفی (ص) که رسالت یافت انسانها را از ظلمت جهل به سوی روشنایی حق رهنمون گردد. اکنون که نگارش تحقیق را به پایان رساندم، بر خود لازم میدانم مراتب سپاس خود را از کلیّه عزیزانـــی کــه اینجانــب را در امــر تحقیــق مــساعدت نمودنــد، اعــلام دارم. نخــست از استاد گرانقدر آقای دکتر فلّاح بـه پـاس سـرمایهگذاریهای زمـانی و راهنمـاییهای ارزشـمند و از خانم دکتر صفی به واسطه مشاورههای راهگشا تشکّر میکنم.

همچنین از همراهی و راهنمایی آقایان دکتر فرزینوش، دکتر خرّمی و دکتر شاهآبادی کمال تشکّر را داشته و از همکاری پزشکان بزرگوار آقایان دکتر قربان خانی، دکتر ندّاف، دکتر قهرمانی و خانم دکتر سبحانی صمیمانه سپاسگزارم. همچنین از همکاری آقایان حسینی، دکتر جهانگیری، دکتر منجّمی و خانم شاهمحمّدی (وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی)، آقایان دکتر صمدی، دکتر قاسمی و خانم دکتر نخعی (سازمان نظام پزشکی ایران) و خانم کریمی (مرکز ملّی آمار ایران) متشکّرم.

در انتها از پدر و مادر عزیزم سپاسگزاری نموده و از خداوند متعال میخواهم فرصت و قدرت جبران گوشهای از زحماتشان را عنایت فرماید.

زهرا نداف

بهمن ۱۳۸۹

با توجّه به تفاوت بین استعدادها و قابلیّتهای مناطق جغرافیایی، توسعه فعالیتهای اقتصادی در هر استان نیازمند الگوی مناسب با آمایش سرزمینی استان است. این تحقیق الگویی بومی برای توسعه فعالیتهای اقتصادی در سطح استانهای کشور ارائه مینماید. پیادهسازی الگوی پیشنهادی در تحقیق اهداف کمّی و کیفی سند چشمانداز ۱۴۰۴ ایران مؤثر میباشد. تحقیق حاضر که به مرحله سوّم این الگو اختصاص دارد، به تعیین ظرفیت فعالیتهای اقتصادی در منطقه جغرافیایی معیّن می پردازد. مقایسه ظرفیت مطلوب فعالیتهای اقتصادی با ظرفیت موجود آنها منجر به تعیین ظرفیتهای اقتصادی با ظرفیت موجود آنها منجر به تعیین ظرفیتهای بالقوّه فعالیتهای اقتصادی شده و در فراهم ساختن فرصتهای اشتغال مؤثر می باشد.

در این تحقیق با شناسایی اهداف دولت و محدودیتهای مؤثر در توسعه فعالیتهای اقتصادی، یک مدل چندهدفه فازی برای تعیین ظرفیت فعالیتهای اقتصادی در سطح استانهای کشور ارائه می گردد. به منظور اعتبارسنجی، مدل مورد نظر برای تعیین ظرفیت ده فعالیت اقتصادی حوزه پزشکی در افق سالهای ۹۳–۱۳۸۹ در منطقه جغرافیایی استان تهران بکار گرفته شده است. مدل با روش وزنی حل شده است. نتایج حاصل از مطالعه موردی حاکی از آن است که مدل ارائه شده به نحو مطلوبی می تواند به ظرفیتسنجی فعالیتهای اقتصادی در استانهای کشور بپردازد. علاوه بر آن نتایج مدل، جهت گیری مناسبی را برای توسعه هدفمند نهادهای آموزشی به منظور تربیّت افراد متخصّص و ماهر ارائه نموده و همچنین راهنمایی برای سرمایه گذاران نیز محسوب می شود.

شایان ذکر است که انجام تحقیق حاضر مستلزم تعیین واحد ظرفیت فعالیتهای اقتصادی میباشد که این موضوع به تفصیل در کار پژوهشی بیرجندی با عنوان "ارائه مدلی برای تعیین ظرفیت فعالیتهای اقتصادی در کشور"، مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته است. تحقیق حاضر در راستای تحقیق مذکور میباشد.

واژههای کلیدی:توسعه،فعالیت اقتصادی،برنامهریزی منطقهای،ظرفیتسنجی،برنامهریزی چندهدفه فازی

عنوان	عنو
يهرست جدولها	فهرد
يهرست شكلها	
پهرست نمودارها	
لهرست كلمات اختصاري	
فصل اوّل: كليّات تحقيق	
١-١- مقدّمه	ı
٢-١- تعريف مسئله	ı
۱-۳- ضرورت و اهمیّت انجام تحقیق	١
١-٢- نوآورى تحقيق	
۱ –۵– اهداف تحقیق	
١-۶- سؤالات تحقيق	
١-٧- روش تحقيق	
۱-۸- محدودیتهای انجام تحقیق	
۹-۱- پیشفرضهای تحقیق	i
١٠-١- قلمرو تحقيق	i
١١-١- منابع گردآوری اطّلاعات	١
١-١٢- ساختار تحقيق	i
فصل دوّم: مرور ادبيّات	فص
١-٢ مقدّمه	,
11·······	,

ص	عنوان
-١- مفهوم توسعه	.۲-۲
-۲- توسعه پایدار	· ۲ - ۲
-٣- توسعه اقتصادی و رشد اقتصادی	· ۲ –۲
-۴- توسعهنیافتگی و عوامل آن	· ۲ –۲
-۵- نقش و جایگاه عامل انسانی در توسعه	· ۲ -۲
-۶- بیکاری و انواع آن	· ۲ –۲
-٧- عرضه و تقاضای نیروی کار	· T - T
-۸- سیاستهای اشتغالزایی در ایران	· T - T
نامەرىزى منطقەاى	۲–۳– بر
-١- انواع برنامهريزي	· ٣ – ٢
-۲- مفهوم منطقه و انواع تقسیمبندی مناطق	· ٣ – ٢
-٣- مفهوم برنامهریزی منطقهای	· ٣ – ٢
-۴- ضرورت و اهمیّت برنامهریزی منطقهای	· ٣ – ٢
−۵− سابقه برنامهریزی منطقهای در جهان	· ٣ – ٢
-۶- سابقه برنامهریزی منطقهای در ایران	· ٣ _ ٢
-۷- روشها و تکنیکهای برنامهریزی منطقهای	· ٣ _ ٢
عالیت اقتصادی	۲–۴– فع
-١- مفهوم فعاليت اقتصادى	.4-7
-۲- طبقهبندی فعالیتهای اقتصادی	·F_T
-٣- مفهوم ظرفيت	۴-۲

صفحه	عنوان
79	۲-۴-۴ روشهای تعیین ظرفیت
٣٠	۲–۴–۵– واحد ظرفيت فعاليت اقتصادى
٣١	۲–۵– برنامهریزی چندهدفه فازی
٣١	۲–۵–۱ مدلسازی و انواع مدل
٣٢	۲-۵-۲ مدلهای چندهدفه
٣٣	٢–۵–٣ برنامهريزي ادغامي
۴۴	۲–۵–۴- غیر فازیسازی مدلچندهدفه توسعه فعالیتهای اقتصادی
۴٧	۲–۵–۵- روشهای حل مدلهای چندهدفه
۵٠	٢–۶– سابقه تحقيق
۵٠	۲-۶-۱ مروری بر مطالعات و تحقیقات در زمینه برنامهریزی منطقهای
۵۳	۲-۶-۲ مروری بر مطالعات و تحقیقات در زمینه فعالیت اقتصادی
۵۵	۲-۶-۳- مروری بر مطالعات و تحقیقات در زمینه تعیین ظرفیت
۶۰	۲-۷- نتیجه گیری
	فصل سوّم: تعیین اهداف توسعه فعالیتهای اقتصادی از منظر دولت
۶۲	٣-١- مقدّمه
۶۴	۳-۲- افقهای زمانی مؤثر در برنامهریزی توسعه فعالیتهای اقتصادی
۶۴	۳–۳– الگوی بومی توسعه فعالیتهای اقتصادی در سطح استانهای کشور
۶۵	۳–۳–۱ ولویتبندی فعالیتهای اقتصادی
۶۸	۳–۳–۲- شناسایی فعالیتهای اقتصادی متناسب با مزیّتهای نسبی استان
Ç A	ما يتا ماه با ۱۵ با

صفحه

۶۹	۳-۴- شناسایی اهداف توسعه فعالیتهای اقتصادی از منظر دولت
۶۹	٣-۴-٣ پرسشنامه
٧٠	۳-۴-۲- تحليل نتايج پرسشنامه
٧۵	۳-۴-۳ نهایی کردن اهداف
٧۶	۳–۵– محدودیتهای مؤثر در توسعه فعالیتهای اقتصادی
٧٧	۳–۶– نتیجه گیری
رافیایی معیّن	فصل چهارم: مدل تعیین ظرفیت فعالیتهای اقتصادی در منطقه جغ
٨٠	۴-۱- مقدّمه
	۴–۲– مفاهیم و تعاریف
	۴–۳– متغیّرهای مستقّل و وابسته
	۴-۴- مدل تعیین ظرفیت فعالیتهای اقتصادی در منطقه جغرافیایی مع
۸۲	۴-۴-۱ متغیّر تصمیمگیری
	۴-۴-۲- توابع هدف
۸۵	۴-۴-۳ محدوديتها
91	۴–۵– مدل قطعی تعیین ظرفیت فعالیتهای اقتصادی
14	۴-۶- مدل فازی تعیین ظرفیت فعالیتهای اقتصادی
٨	۴–۷– نتیجه گیری
پزشکی در استان	فصل پنجم: مطالعه موردى – تعيين ظرفيت فعاليتهاى اقتصادى حوزه
1	۵-۱- مقدّمه
١	م-۲_ انتخار ، مما المه مم

صفحه

۵-۳- منطقه مورد مطالعه
۵-۴- فعالیتهای اقتصادی مورد مطالعه
۵-۵- منابع گردآوری اطّلاعات
۵-۶- محدودیتهای مطالعه موردی
۵-۷- پیشفرضهای مطالعه موردی
۵-۸- واحد ظرفیت فعالیتهای اقتصادی حوزه پزشکی
۵-۹- اطّلاعات گردآوری شده برای تعیین ظرفیت فعالیتهای حوزه پزشکی۱۰۵
۵-۱۰- برنامهریزی توسعه فعالیتهای اقتصادی حوزه پزشکی- مدل قطعی
١١٣ – ١-١- روش آنتروپي
۵-۱۰-۲ اولویتبندی اهداف توسعه فعالیتهای اقتصادی
۵–۱۰۰ وزن تلفیقی توابع هدف
۱۱-۵ برنامهریزی توسعه فعالیتهای اقتصادی حوزه پزشکی- مدل فازی ۱۲۰
۵–۱۲- ظرفیت مطلوب فعالیتهای اقتصادی حوزه پزشکی
۵–۱۳۰ نتیجه گیری
صل ششم: نتیجهگیری و پیشنهادات
9-1- مقدّمه
۶–۲– خلاصه تحقیق
8-٣- دستاوردهای تحقیق
8-۴- پیشنهادات برای تحقیقات آتی
, vc

صفحه

ت ۱- پرسشنامه شناسایی اهداف توسعه فعالیتهای اقتصادی از منظر دولت۱۴۷	پيوس
ت ۲- پرسشنامه اظهارنظر خبرگان در ارتباط با دادهای مورد نیاز مدل	پيوس
ت ۳- پرسشنامه اولویتبندی اهداف توسعه فعالیتهای اقتصادی۱۵۷	پيوس
ت ۴- جداول دادههای گردآوری شده	پيوس
ت ۵- خروجی نرمافزار Lingo8.0	پيوس
مه فارسی به انگلیسی	واژەنا
مه انگلیسی به فارسی	واژەنا

فهرست جدولها

صفحه

صفحه	عنوان
١٨	جدول ۲-۱- طبقهبندی انواع برنامهریزی
۵۹	جدول ۲-۲- جدول جایگاه تحقیق در میان مطالعات گذشته
پرسشنامه۷۱	جدول ۳-۱- نتایج نظر خبرگان در مورد شش هدف پیشنهادی
117	جدول ۵–۱– ماتریس تبادل مدل
110	جدول ۵–۲– مقادیر آنتروپی، درجه انحراف و وزن توابع هدف .
117	جدول ۵–۳– ماتریس مقایسات زوجی گروه
119	جدول ۵-۴- مقادیر توابع هدف- مدل قطعی
حل مدل قطعی	جدول ۵-۵- ظرفیت مطلوب فعالیتهای پزشکی استان تهران-
177	$lpha$ جدول ۵-۶– مقادیر توابع هدف به ازای $W_{ ext{ iny l}}$ و مقادیر مختلف
174	$lpha$ جدول ۵–۷– مقادیر توابع هدف به ازای W_2 و مقادیر مختلف
174	$lpha$ جدول ۵–۸– مقادیر توابع هدف به ازای W_3 و مقادیر مختلف
حل مدل فازی	حدول ۵-۹- ظرفیت مطلوب فعالیتهای پزشکی استان تهران-

فهرست شكلها

صفحه	عنوان
17	شکل ۲-۱- ابعاد توسعه پایدار
۲۸	شکل ۲-۲- تقسیمبندی فعالیتهای اقتصادی از منظر توسعه
۴۵	شکل ۳-۲– $lpha$ - برش یک عدد فازی
۶۳	شکل ۳-۱- نمودار مراحل انجام تحقیق
مداف سندحشمانداز ۷۷	شکل۳-۲- الگویبومی توسعهفعالیتهای اقتصادی و تأثیر آن درتحقّقاه

فهرست نمودارها

نمودار ۴-۱- نمودار واحد ظرفیت فعالیت اقتصادی	٨
نمودار ۴-۲- توصیف ارزش متغیّرهای زبانی سطح تکنولوژی و شفافیت بازار	٧.
نمودار ۵-۱- وزن توابع هدف با روش آنتروپی	١
نمودار ۵-۲- وزن توابع هدف از طریق نظرسنجی از خبرگان	١
نمودار ۵-۳- وزن تلفیقی توابع هدف۱۱۹	١
۱۲۱ $lpha$ نمودار ۵-۴- روند تغییرات تابع هدف اشتغال به ازای بردارهای وزن و مقادیر مختلف	١
نمودار ۵–۵– روند تغییرات تابع هدف درآمد به ازای بردارهای وزن و مقادیر مختلف $lpha$	١.
۱۲۲ $lpha$ نمودار ۵–۶– روندتغییرات تابع هدفتکنولوژی بهازای بردارهای وزن و مقادیرمختلف	١.
۱۲۲ $lpha$ نمودار ۵-۷–روندتغییرات تابعهدفشفافیتبازار بهازای بردارهای وزن و مقادیرمختلف	١.
نمودار ۵-۸- روند توسعه فعالیت پزشکیعمومی در افق سالهای ۹۳- ۱۳۸۸	١.
نمودار ۵-۹- روند توسعه فعالیت روان پزشکی در افق سالهای ۹۳- ۱۳۸۸	١
نمودار ۵-۱۰- روند توسعه فعالیت مامایی در افق سالهای ۹۳- ۱۳۸۸	١
نمودار ۵-۱۱- روند توسعه فعالیت زنان و زایمان در افق سالهای ۹۳- ۱۳۸۸۱۲۷	١
نمودار ۵-۱۲- روند توسعه فعالیت دندانپزشکی در افق سالهای ۹۳- ۱۳۸۸۱۲۷	١
نمودار ۵-۱۳- روند توسعه فعالیت شنواییسنجی در افق سالهای ۹۳- ۱۳۸۸۱۲۸	١
نمودار ۵-۱۴- روند توسعه فعالیت رادیولوژی در افق سالهای ۹۳- ۱۳۸۸۱۲۸	١
نمودار ۵-۱۵- روند توسعه فعالیت چشمپزشکی در افق سالهای ۹۳- ۱۳۸۸۱۲۸	١.
نمودار ۵-۱۶- روند توسعه فعالیت بیناییسنجی در افق سالهای ۹۳- ۱۳۸۸۱۲۸	١.
نمودار ۵–۱۷– روند توسعه فعالیت فیزیوترایی در افق سالهای ۹۳– ۱۳۸۸	١.

فهرست كلمات اختصاري

CU	Capacity Unit	واحد ظرفيت
ILO	International Labor Organization	سازمان بینالمللی نیروی کار
ISIC	International Standard Industrial Classification of all Economic Activities	
	صنعتى فعاليتهاي اقتصادي	استاندارد بينالمللي طبقهبندي

فصل اوّل:

كليّات تحقيق

1-1- مقدّمه

برنامهریزی توسعه فعالیتهای اقتصادی ابعاد گوناگونی دارد که یک بعد آن بـا در نظـر گـرفتن اهداف دولت به تعیین ظرفیت مطلوب فعالیتهای اقتصادی در مناطق جغرافیایی میپردازد. مقایسه ظرفیت مطلوب فعالیتهای اقتصادی با ظرفیت موجود آنها، در تصمیمگیری توسعه و یا عدم توسعه فعالیتهای اقتصادی مؤثر میباشد. مناطق مختلف جغرافیایی بـه علّـت برخـورداری از اسـتعدادهای متفاوت، قابلیّت یکسانی در توسعه فعالیتهای اقتصادی ندارنـد. در ایـن تحقیـق بـا اسـتفاده از روش برنامهریزی منطقهای به تعیین ظرفیت مطلـوب فعالیـتهای اقتصادی در مناطق جغرافیایی پرداخته میشود. برنامهریزی منطقهای رویکردی است که با تعیین اهداف کلان دولـتهـا و شناسـایی قابلیّتهای مناطق جغرافیایی، راه حلّی برای عدم تمرکز توسعه ارائه مینماید. بکارگیری ایـن رویکـرد برای توسعه فعالیتهای اقتصادی را در کـشور فـراهم برای توسعه فعالیتهای اقتصادی را در کـشور فـراهم

۱-۲- تعریف مسئله

برنامهریزان کشور از توسعه فعالیتهای اقتصادی اهداف اقتصادی- اجتماعی متنوّعی نظیر توسعه صادرات، اشتغالزایی و تنظیم بازار کالاها و خدمات را دنبال مینمایند. علاوه بر آن توسعه فعالیتهای اقتصادی، با محدودیتهای مختلفی نظیر محدودیت منابع انسانی، مالی و طبیعی مواجه میباشد. بدیهی است که به دلیل کمبود منابع، امکان توسعه بی حد و حصر کلیّه فعالیتهای اقتصادی وجود ندارد. لذا ضروری است منابع صرف توسعه آن دسته از فعالیتهای اقتصادی گردد که زمینه تحقیق هرچه بهتر اهداف دولت را فراهم میسازد.

در میان تکنیکهای برنامهریزی منطقهای، مدلهای برنامهریزی خطّی این امکان را به برنامهریز میدهد تا به حدّ مطلوبی از اهداف در مجموعهای از محدودیتهای موجود در منطقه

دست یابد. از آن جائیکه دولت از توسعه فعالیتهای اقتصادی اهداف چندگانه و متضّادی را دنبال می کند و با نظر به دشواریهای موجود برای گردآوری دادههای آماری قطعی، لذا مدلهای چندهدفه فازی ابزار مناسبی برای ظرفیتسنجی فعالیتهای اقتصادی در مناطق جغرافیایی به شمار می رود.

علاوه بر آن در برنامهریزیهای منطقهای، مرزبندیهای سیاسی استانها معیار مناسبی برای تعیین محدوده و قلمرو منطقه میباشد. لذا در این تحقیق نیز به تعیین ظرفیت فعالیتهای اقتصادی در محدوده داخل مرزهای استان پرداخته میشود.

به طور کلّی مسئله تحقیق حاضر تعیین ظرفیت مطلوب فعالیتهای اقتصادی در استانهای کشور میباشد، به گونهای که با توجّه به محدودیتهای مختلف از جمله محدودیت منابع بتوان به اهداف مورد نظر دولت دست یافت. این تحقیق از طریق ارائه مدل ریاضی چندهدفه فازی به حل مسئله فوق میپردازد.

۱-۳- ضرورت و اهميّت انجام تحقيق

ضرورت و اهمیّت انجام تحقیق را می توان در تأثیر گذاری نتایج حاصل از آن بر موضوعات تنظیم بازار کالاها و خدمات، اشتغال، سرمایه گذاری و برنامه ریزی آموزشی دانشگاهها و نهادهای آموزشی دانست.

در ایس تحقیق از طریق ارائیه میدل ریاضی چندهدف به به تعیین ظرفیت مطلوب فعالیتهای اقتصادی پرداخته میشود. فعالیتهای اقتصادی مختلف، با عرضه کالاها و خدمات متنوّع، در مرتفع ساختن تقاضای آحاد جامعه مؤثر میباشند. برخورداری از بازار متعادل کالا و خدمات مستلزم متناسب بودن میزان عرضه و تقاضاست. در مدل مورد نظر تحقّق بهتر اهدافی که دولت از توسعه فعالیتهای اقتصادی دنبال مینماید، در گرو افزایش ظرفیت فعالیتهای اقتصادی میباشد. در نظر گرفتن محدودیت تقاضا در مجموعه محدودیتهای مدل این زمینه را فراهم میسازد که به